

AMIRIY IJODIDA HAQIQIY VA MAJOZIY ISHQ TASVIRI

Farg'ona davlat universiteti

23.90A-guruh talabasi

Xotambekova Hamrobi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Amiriy ijodida ishq mavzusi alohida o'rin egallaydi. Ijodkor loyihalarida ishqning bu ikki qirrasini talqin qilishda, go'zal timsol-u obrazlar bilan ziynatlabgina qolmay, balki uni inson qalbi va ruhiy dunyosining yuksalishi bilan bog'laydi. Haqiqiy ishq orqali inson o'zining ichki dunyosini poklashga, ma'naviy mukammallikka erishishga intiladi. Ma'joziy ishq esa, insonni o'z ichki his-tuyg'ulari bilan to'qnashuviga olib keladi, lekin bu tuyg'ular odamni yuksak maqsadlarga yetaklashda muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: Amiriy ijodi, haqiqiy ishq, majoziy ishq, ma'naviy ishq, ilohiy sevgi, ruhiy yaqinlik, ehtiros va go'zallik, sevgining falsafasi, ishqning ikki qirasi, ma'naviy komillik, sevgining talqini, insoniy qadriyatlar, poklanish va yuksalish.

Amiriy devoniga yozgan debochasida o'zidagi ijodga moyillik haqida gapira turib, “ko'ngul ishq muhabbat zavqig'a rog'ib va zamirimda oshiqona, shavqangez g'azallar shavqi g'olib erdi” deb yozar ekan, “al-majozu qantar ul-haqiqa” ta'limi birla haqiqat sarmashqin olur erdim– deb ta'kidlaydi. Bu bilan u “Majoz – haqiqatning ko'prigidir”, – degan irfoni ta'limotga ko'ra majoziy muhabbat vositasida haqiqatni ishqni qalamga olgani, binobarin, ijodi ilohiy ishq tarannumidan xoli emasligini qayd etib o'tadi. Ma'lumki, tasavvuf falsafasiga ko'ra ilohiy ishq manziliga majoziy ishq ko'prigidan o'tib boriladi. Shuning uchun ham Navoiyning “ermish” radifli g'azaliga muxammasida Amiriy

“Haqiqat qasriga boshlab boradigan rahbar bu – majoziy ishq hisoblanadi”, – deb yozadi:

Haqiqat borgohi rahbari ishq majoz erish

Boshqa bir baytida esa “Go‘zallar ishqidan yuz o‘girmangki, haqiqiy ishq sari majoziy muhabbat boshlab boradi”, – deya tarkidunyo qilgan zohidlarni ishq yo‘liga chorlaydi: Qochmangiz gulchehralar savdosidin, ey ahli zuhd – Kim, haqiqat rahbari ishq majoz ermish, yoning

Bunday qarashlarning asosida esa haqiqiy va majoziy ishqning o‘zaro taqozodorlik munosabatida ekanligi g‘oyasi yotadi. Zero, “tasavvufda majoziy ishq (insonga, borliqqa bo‘lgan real sevgi)

haqiqiy ishq (Vujudi mutlaqqa – Haqqa bo‘lgan muhabbat) alohida olinib. unga qarama-qarshi qo‘yilmaydi. Balki majoziy ishq ishq haqiqiyning bir ko‘rinishi yoki haqiqiy ishq yo‘lidagi o‘ziga xos bosqich sifatida baholanadi. Ruhan pok, ma’naviy komil inson uchun majozning o‘zi ayni haqiqatdir” .

Amiriyshunos olimi Zebo Qobilova ham shoir ijodi asosan ishqiy yo‘nalishda bo‘lib, “ular da majoziy va haqiqiy ishq talqini o‘zaro omuxta bo‘lib ketgan”ligini alohida ta’kidlaydi. “Zohiran hayot go‘zali madh etilgan g‘azallar ko‘pincha botinan ilohiy mahbuba ta’rifiga bag‘ishlangan bo‘ladi” .

“Muhabbat bir vaqtning o‘zida ham olam va odam go‘zalligi, ham ilohiy Yor jamoliga qaratilgan bo‘lishi mumkin. Garchi orifona falsafada moddiy olamni majoz, Mutlaq ruhni haqiqat (haqiqiy mavjudlik) deb ajratilgan bo‘lsa-da, amma bu ikki tushuncha batamom bir-biriga zid deb qaralmagan Aksincha, majoziy olam tasviridan maqsad Haqiqatni chuqurroq anglash, Uni insonga yaqinroq qilib tasavvur etish ko‘zda tutilgan”.

Tasavvuf ta’limotiga ko‘ra, Olloh taolo har bir yaratiqda u yoki bu darajada tajalliy etadi, biror-bir jon yoki narsa ilohiy nur jilvasidan xoli emas. Shuning uchun ham ma’rifat sohiblari har bir zarrada Yaratuvchi jamoli va kamolining in’ikosini ko‘radilar va shuning uchun butun ashyo va jonli mavjudotga muhabbat nazari bilan qaraydilar. Parvardigori olam yaratgan narsani sevish aslida uning o‘zini sevishdir. Xuddi majozdan haqiqatga borgan kabi, jonli va jonsiz mavjudotni sevish orqali ularning Yaratuvchisiga ishq ifodalanadi. Jumladan, Amiriy ham quyidagi baytida “Sarv qomatli go‘zallar har qancha

husnda tanho bo‘lmasin, ular jamolining tomoshosidan maqsad aslida ularni Yaratuvchisidir”, – degan

irfoniy haqiqatni badiiy talqin qiladi:

Sarvqomatlarni ruxsorin tamosh o qilsa ham,

San erursan muddao, harchand bo‘lsa bori xo‘b

Ilohiy mahbubaning quyoshday porloq yuzida jilvalangan nur esa dunyoning na quyoshida bor, na oyida. Amiriy bu irfoniy

haqiqatni mana bunday badiiy talqin qiladi:

Ne qamardin bo‘ldi zohir, ne quyoshdin oshkor

Ul tajallikim, yuzung xurshidi tobonidadur

Forsiy baytlaridan birida ham “Sanamlar yuzini tomosha qilishdan maqsad ularda ilohiy mahbuba diydori nuri jilvasini ko‘rishdir – bu gulistonda men bir tikansiz gul talabidaman”:

Az tamoshoi buton maqsudi man didori yst,

Z-in guliston yak guli bexor doram ehtiyoj

Har qanday gul tikandan xoli bo‘lmaydi. “Beayb Parvardigor”, – deganlaridek, tikansiz gul deganda ham tasavvuf she’riyatida barcha qusurlardan xoli, har jihatdan to‘kis haqiqiy mahbuba ko‘zda tutiladi:

Ey, ko‘zu yuzung hayrati osori tamosh o,

Nazzorayi husnung guli bexori tamosh o

Manbalarga tayanib majoziy ishq haqiqiy ishqning soyasi, majoziy ishq – vosita, uning samarasi haqiqiy ishq, deydigan bo‘lsak, bunda ham avom ishqida bo‘lganidek, visol hijronga o‘rin bo‘shatib beradi. Majoziy ishq bulog‘ini ochish uchun dastlab dard bo‘lishi kerak. Dard bo‘lgan taqdirda oshiqlik chinakam va haqiqiy tus oladi. Shuningdek, dard

boʻlgan mahalda oshiq qalbi va ruhiyatida poklanish jarayoni kechib, oshiq bu yoʻlda uchraydigan gʻov va toʻsiqlarni mardonavor yengib oʻtishga bel bogʻlaydi, mashaqqat yukini yelkasiga oladi. Haqiqiy sevgi boqiy zot Olloh taoloni sevmogʻdir. Majoziy ishq – bir foniy vujudni, insonni sevishdir. Majoziy ishq haqiqiy ishqqa yetkazadi. Ha, majoz haqiqatga eltuvchi koʻprikdir. Majoziy atalmish inson ishq ham bandani maʼrifat tufayli bir kun Olloh taolo muhabbatiga olib borishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Amiriy. Devon. I. Oʻzbekcha sheʼrlar (Nashrga tayyorlovchilar A.Madaminov, E.Ochilov, Z.Qobilova, O.Davlatov). – T.: “Tamaddun”, 2017.
2. Улудогъ С. Тасаввуф теримлери сўзлиги. – Истанбул, 2005. – С. 239.
3. Исҳоқов Ё. Навоий поэтики. – Тошкент: “Фан”, 1983, 25-бет.